

Семинар „Насиље – епидемија савременог друштва“

Класично и дигитално насиље међу ученицима у Србији

Добринка Кузмановић

Департман за психологију, ФМК, Београд

Институт за психологију, Филозофски факултет, Београд

Универзитет у Нишу, 16. јун 2014.

„Класични“ vs. „Дигитални“ језик

	:)	:)	:]	=)
тужно	:(:(:[=(
	:D	:-D	=D	
	:)	;-)		
повређено	:(
	:0(:-0	:o	:-o
	:*	:-*		
	o.o	o.o		
нервозно узнемирено	>:(>:(
	>:0	>:-0	>:o	>:-o
	:P	:-P	:p	:-p
неповерљиво	:/	:/	:	:-
	<3			
	8)	8-)	B)	B-)
	8	8-	B	B-

дигитални имигранти vs. дигитални урођеници

Marc Prensky

<http://www.marcprensky.com/>

Ко смо и шта радимо?

- **Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, МПНиТР, УНИЦЕФ и Теленор**
- **Школа без насиља – ка сигурном о подстицајном окружењу за децу (ШБН)**
- **Безбедност ученика и запослених у школском окружењу (БШО 16)**
- **Безбедност ученика и запослених у школском окружењу (БШО 50)**
- **Дигитално насиље у основним и средњим школама у Србији**

БШО метод

- Нови метод за процену и праћење безбедности ученика и запослених у школском окружењу:
 - ✓ процена **степенa угрожености ученика и запослених школским насиљем**
 - ✓ процена **снага школе да превентивно делује према насиљу**, односно, да организацијом и садржајем школских активности превенира насилно понашање

Шта је посебност овог метода?

- Издвојени битни **индикатори** школског насиља
- **Различити аспекти** феномена насиље
- Позиције **различитих учесника** (ученици/е, наставници/е, школски тим, психолошко-педагошка служба, ненаставно особље, родитељи/старатељи)
- **Операционализација** онога што знамо о насиљу
- Праћење у односу на исти **“метар”**
- Праћење у односу на **референтне групе** (ми и други)
- **Поуздана и објективна евалуација**
- Могућност **праћења** у дужем временском периоду

Аспекти безбедности школског окружења

- **Три области** које се тичу различитих аспеката безбедности школског окружења:
 - А. Безбедност физичког окружења у школи,**
 - Б. Превентивно деловање школе, и**
 - В. Заступљеност насилних догађаја и безбедносних ризика у школи**
- Свака **област** процењује се на основу једног или више **индикатора** (укупно 19), који су сачињени из више **компоненти** (укупно 128)
- Компоненте су догађаји, активности, мере, начини реаговања и сл. на основу којих препознајемо индикатор и процењујемо степен његове остварености у школи (питања у упитницима)

Опис узорка

- **50 школа са територије Србије (35 основних и 15 средњих)**
- **Ученици (4-8. разред ОШ и 1-4. разред СШ)**

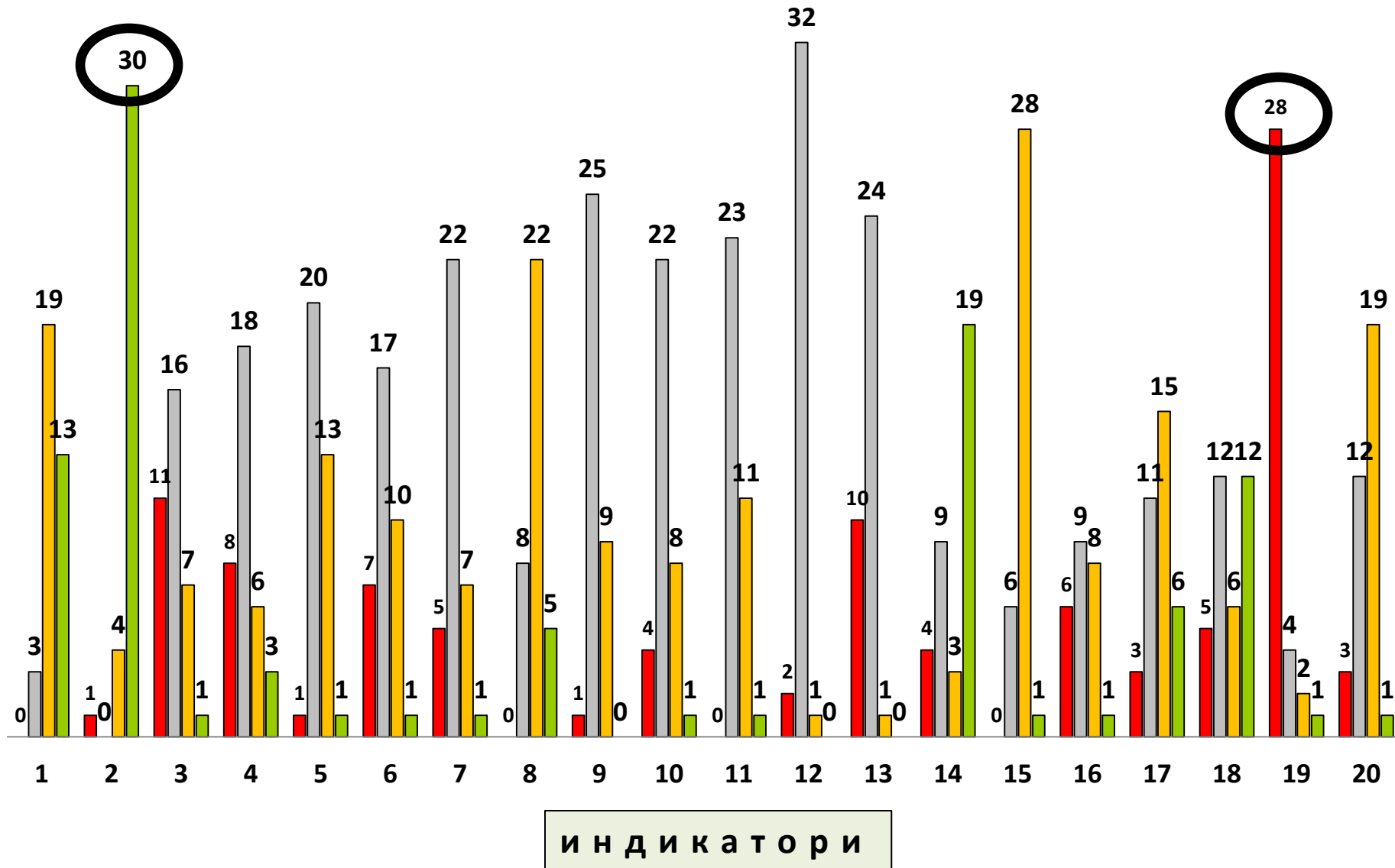
Врста школе	Ученици	Наставници	Психолошко-педагошка служба	Ненаставно особље	Школски тим	Родитељи
Основне школе	13741	1635	58	498	35	1632
Средње школе	8797	920	25	196	15	672
УКУПНО	22538	2555	83	694	50	2304

Основне и средње школе

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	1	18	19	20	21	22	23	24	25	2	26	27	28	3	29	4	30	31	32	5	6	7	8	9	10	33	11	12	13	34	35	14	15	
И н д и к а т о р и	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	2	1	14	1	14	2	1	2	14	2	2	2	14	2	1	14	2	2	2	1	14	17	
	2	2	8	8	4	4	1	1	8	14	14	14	2	14	14	2	14	2	14	2	2	2	2	1	14	8	14	18	11	2	1	2	1	1	2	14	17	8	1	1	1	14	2	17	1	8	14	2	1	2	
	3	8	14	3	14	14	14	3	17	18	1	18	14	17	17	8	18	8	18	17	14	14	14	3	1	15	2	8	1	18	8	14	2	9	8	1	1	15	15	15	2	1	5	2	8	15	1	15	2	15	
	4	18	1	5	1	1	17	4	1	1	4	1	3	18	18	10	1	17	1	18	17	8	8	8	4	16	8	15	18	8	10	15	8	17	15	5	2	17	3	17	15	15	8	15	14	17	4	7	17	1	
	5	3	3	6	5	5	5	5	5	4	5	3	5	1	1	11	8	10	4	6	18	15	11	9	6	17	15	17	5	14	15	17	10	5	17	8	15	1	4	7	17	3	9	1	15	1	5	8	8	8	
	6	4	5	7	6	7	8	6	15	5	6	5	8	8	8	8	14	10	15	5	8	8	18	15	15	7	1	3	4	6	4	17	3	15	6	18	9	8	6	5	8	8	4	10	8	17	9	8	9	9	10
	7	5	6	10	8	8	9	7	16	6	8	7	11	15	11	15	15	18	6	15	9	3	18	17	8	3	7	5	7	5	3	4	17	7	5	10	10	7	6	11	9	8	11	9	9	10	9	10	10	18	
	8	6	7	11	9	9	10	8	3	8	10	15	15	16	15	17	17	4	8	3	10	4	3	18	9	4	10	7	8	6	4	5	4	8	9	11	11	10	8	14	10	9	13	10	10	11	10	11	15	3	
	10	7	10	15	11	11	15	11	4	9	15	17	17	3	19	3	3	6	9	4	15	5	4	5	15	5	11	9	9	7	11	7	5	11	10	12	18	11	10	18	11	11	15	11	18	14	11	12	3	4	
	15	10	11	16	15	15	3	14	6	15	17	4	4	5	3	4	4	7	15	5	16	6	5	6	5	6	13	10	10	9	12	8	9	12	11	13	3	14	11	3	3	13	17	18	3	18	12	13	4	5	
	16	11	15	18	16	16	4	15	7	3	3	6	6	6	4	5	5	11	3	7	4	7	6	11	10	7	17	11	12	10	13	9	11	13	12	15	4	18	14	4	4	5	18	3	4	3	15	3	5	6	
	18	15	16	4	17	17	6	9	10	7	7	8	7	7	5	6	6	12	7	9	5	9	7	12	11	9	18	12	14	11	18	10	3	14	13	17	5	3	17	5	5	6	3	4	5	4	17	4	6	7	
	19	17	4	1	3	19	7	10	11	10	9	9	9	9	6	7	7	13	10	10	6	10	9	14	12	10	4	14	15	12	2	11	6	15	3	18	6	4	19	6	6	7	4	5	6	5	3	5	7	9	
	11	9	9	9	7	3	11	12	12	11	11	11	10	10	7	9	9	14	11	11	7	11	10	19	13	11	5	2	16	15	5	12	7	16	4	3	7	5	7	9	7	10	6	6	7	6	6	6	11	11	
12	12	12	12	10	6	12	13	13	12	12	12	12	11	9	12	11	19	12	12	11	12	12	4	18	12	6	3	17	17	6	18	12	18	6	4	9	9	9	10	12	12	7	7	11	7	7	14	12	12		
13	13	13	13	12	10	13	16	14	13	13	13	13	12	12	13	12	3	13	13	3	13	16	7	3	13	9	6	3	3	7	6	13	3	7	6	12	12	12	12	13	17	12	12	12	12	13	17	13	13		
17	14	17	14	13	12	18	17	18	17	16	16	16	13	10	18	16	5	17	14	12	16	17	10	16	14	12	13	4	13	9	13	18	4	14	7	13	13	13	13	18	18	14	13	13	13	16	18	18	14		
9	16	18	17	18	13	16	18	9	19	18	19	18	19	13	19	13	9	19	16	13	17	13	13	17	18	19	19	13	19	19	16	19	10	19	19	19	19	19	18	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19		
14	19	19	19	19	18	19	19	19	16	19	10	19	4	16	16	19	16	16	19	19	19	19	16	19	19	16	16	19	16	16	19	16	19	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	
УБ																																																			

Укупна безбедност

Број ОСНОВНИХ школа по индикаторима

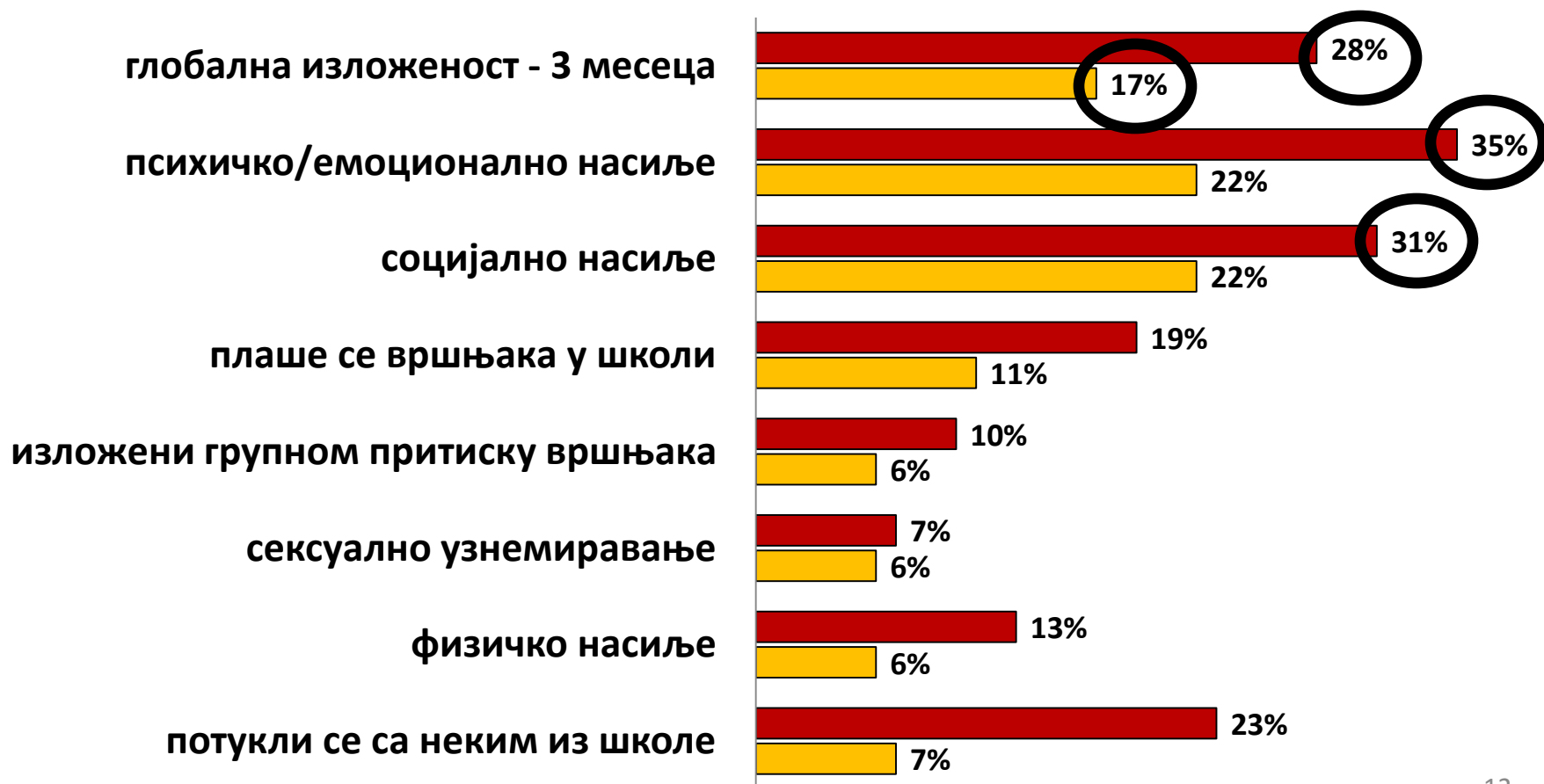

Како смо дефинисали насиље?

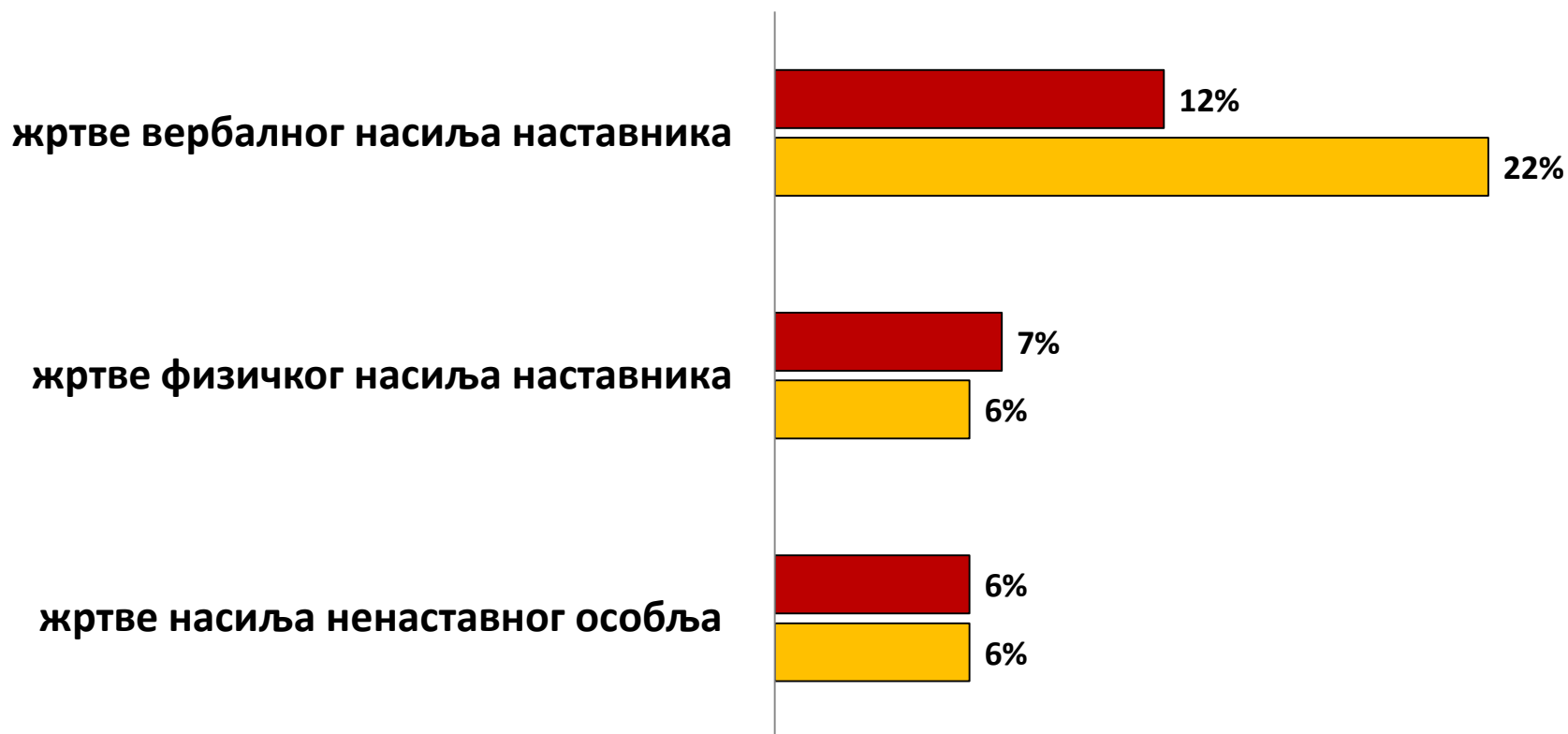
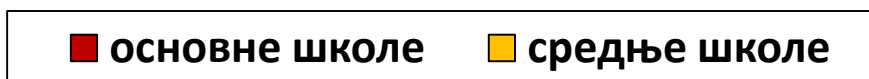
Упитник за ученике/це:

„Кад у овом упитнику кажемо **насиље**, мислимо на све оне случајеве када се некоме **намерно**, поступцима или речима наноси **страх или понижење**. Насиљем не сматрамо пријатељска задиркивања и препирке нити случајно, ненамерно наношење штете и повређивање.”

Изложеност ученика насиљу вршњака

Изложеност ученика насиљу одраслих

Безбедносни ризици – процена ученика

21ST CENTURY BULLIES

Шта је дигитално насиље?

- **Дигитално насиље** (енг. *cyber bullying*) представља облик насиља који се врши посредством дигиталне технологије, с циљем да се друга особа **узнемири, уплаши, повреди, понизи, омаловажи** и сл.
- **Сличност с традиционалним вршњачким насиљем:**
 - негативно понашање
 - исти мотиви и социјалне релације - намера да се друга особа повреди
 - несразмера моћи између насилника и жртве (?)
 - понављање (?)

«On the Internet, nobody knows you're a dog!»

Peter Steiner, *The New Yorker*

Специфичности дигиталног насиља (1)

- **Анонимност насилника** (псеудоними, виртуелни надимци, привремене имејл адресе, скривени бројеви...) „**кукавички облик насиља**“ (Belsey, 2006)
- Смањен страх од откривања, социјалног неодобравања, кажњавања... насилници **говоре и раде ствари које не би радили да је њихов идентитет познат** (феномен *социјалне дезинхибиције*)
- Одсуство невербалне комуникације... **недостатак саосећања**... насилници заборављају да комуницирају с људским бићем (Kowalski et al., 2008)

Специфичности дигиталног насиља (2)

- Тешкоће у идентификовању насилника - **осећање беспомоћности код жртве**
- **Стална доступност жртве (24/7)**, жртва није заштићена ни у свом дому
- **Бесконачна публика** (не зна се колико је особа, својом или туђом вољом, укључено у инцидент)
- **Брзо ширење информација**
- **Трајност учињеног** (информације су тешко уништиве)

Последице дигиталног насиља

- Иако се дешава у „виртуелном“ свету дигитално насиље оставља **негативне последице на емоционално и социјално функционисање** младих у **„реалном“ свету**:
 - Беспомоћност, узнемиреност, љутња, туга, бес, страх
 - Несигурност, ниско самопоштовање
 - Лош школски успех, бежање и напуштање школе
 - Коришћење различитих супстанци (алкохола, дрога...)
 - У неким случајевима, **суицидалне мисли или покушаји суицида**

Облици дигиталног насиља

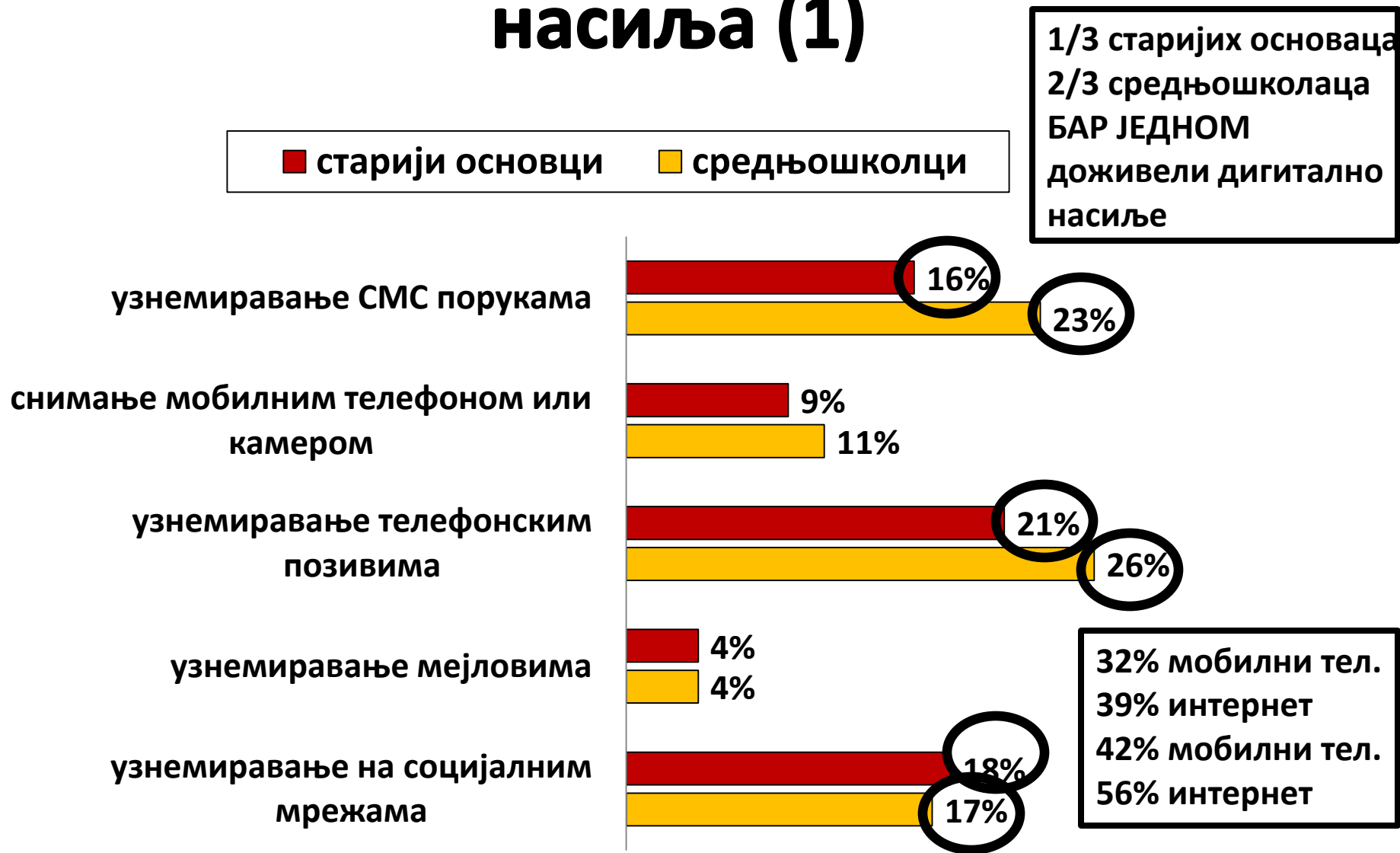
- Слање **СМС порука** увредљивог и претећег садржаја
- Узнемиравање **телефонским позивима** (лажно представљање, ћутање, вређање и сл.)
- **Снимање мобилним телефоном или камером**, прослеђивање и стављање снимака на интернет
- Узнемиравање **мејловима** (увреде, претње, ружне шале и сл.)
- Различити видови узнемиравања на **социјалним мрежама** (нпр. Фејсбуку и др.) и на **интернету**

Ко је учествовао у истраживању?

- **34 школе са територије Србије (17 основних и 17 средњих)**
- **Ученици (4, 6. и 8. разред ОШ и 2.3. и 4 разред СШ),**

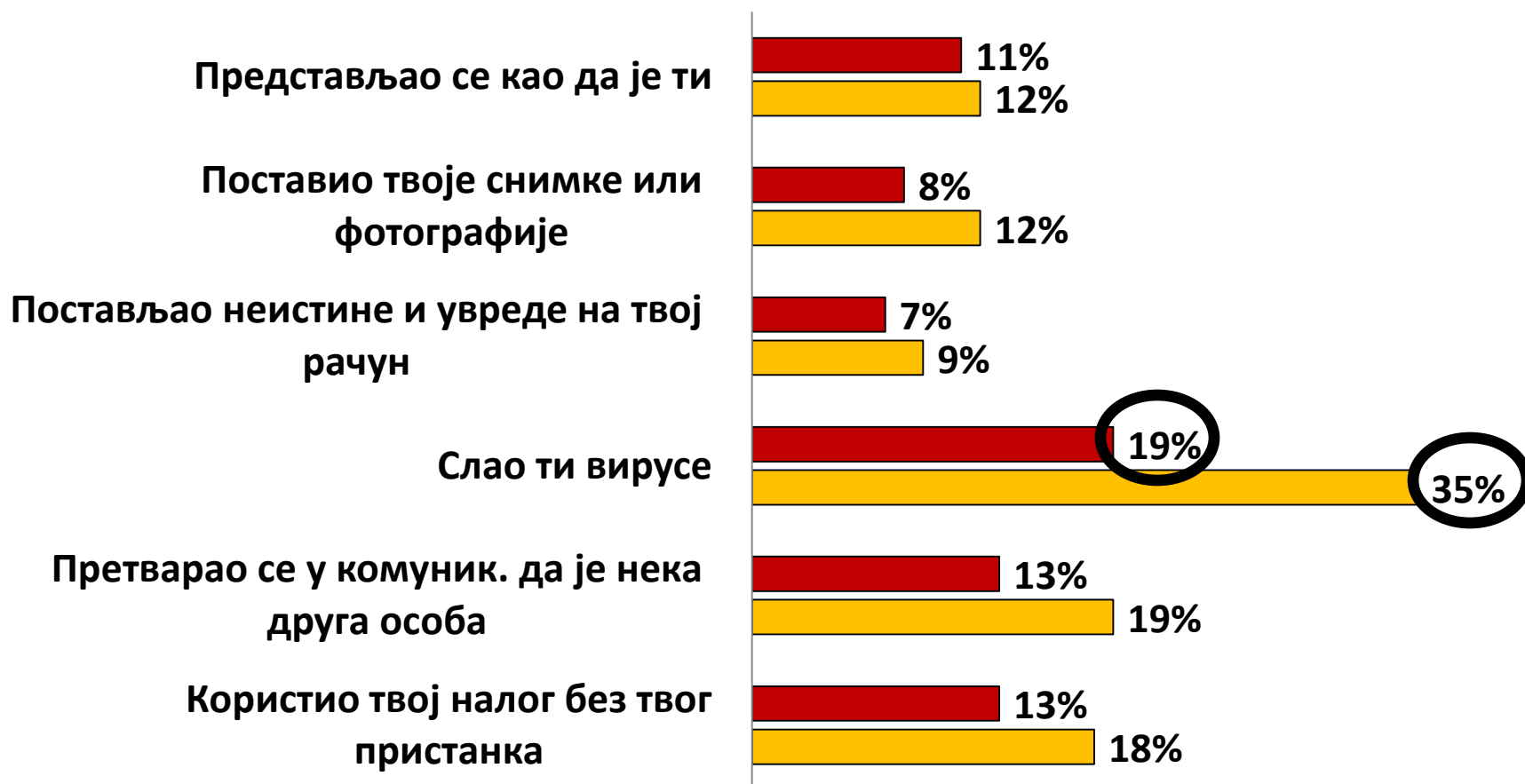
Врста школе	Ученици	Наставници	Родитељи
Основне школе	2272	735	1916
Средње школе	1514	644	1156
УКУПНО	3876	1379	3078

Ученици као ЖРТВЕ дигиталног насиља (1)

Ученици као ЖРТВЕ дигиталног насиља (2)

■ старији основци ■ средњошколци

Жртве дигиталног насиља

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

6 ученика

5 ученика

3 ученика

5 ученика

1 ученик

одељење од **30** ученика

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

8 ученика

7 ученика

3 ученика

5 ученика

1 ученик

Шта раде жртве?

1. **Говоре другу или другарици**
2. **Не чине ништа**
3. **Говоре родитељима**
4. **Покушавају да разговарају са насилником**
5. **Покушавају да врате истом мером**
6. **Говоре неком одраслом из школе (наставнику, психологу , педагогу и сл.)**
7. **Нешто друго**

Излагање СЕБЕ ризицима на интернету

■ основне школе ■ средње школе

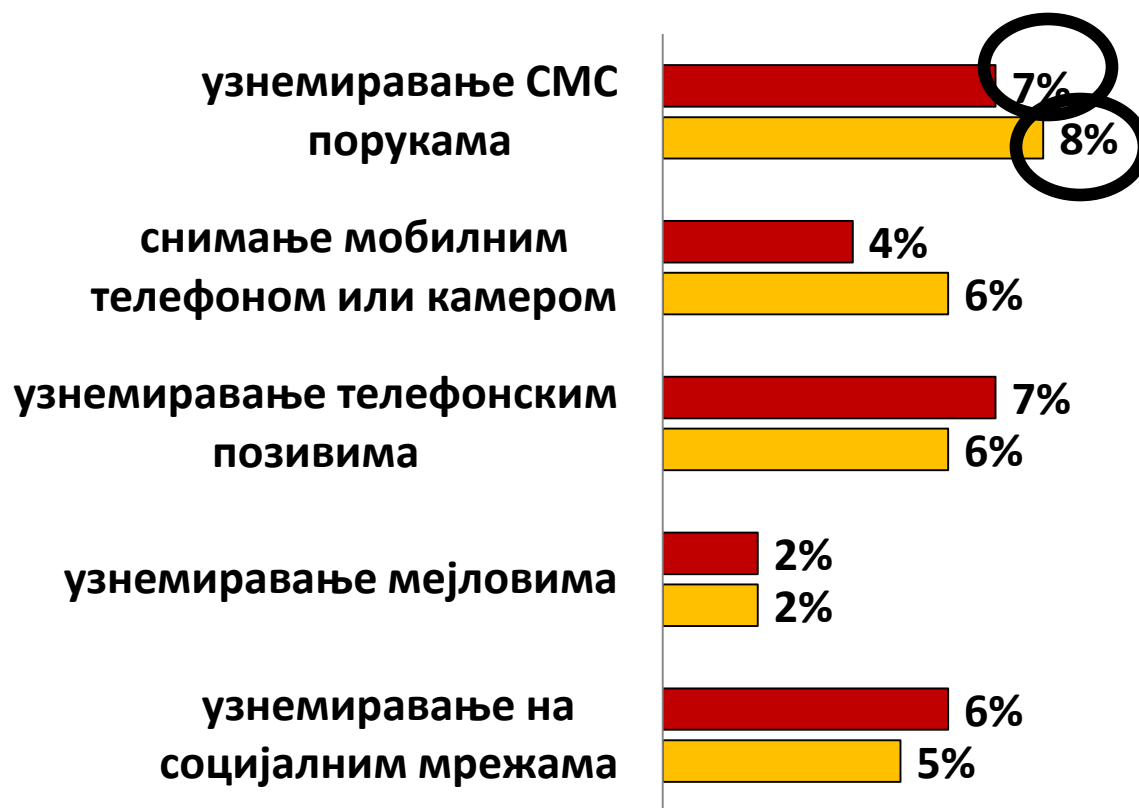
Излагање других ризицима на интернету

■ основне школе ■ средње школе

Ученици као насилници

■ старији основци ■ средњошколци

25% ученика 4. раз.
28% стар. основаца и
33% средњошколаца
су бар једном били
насилни

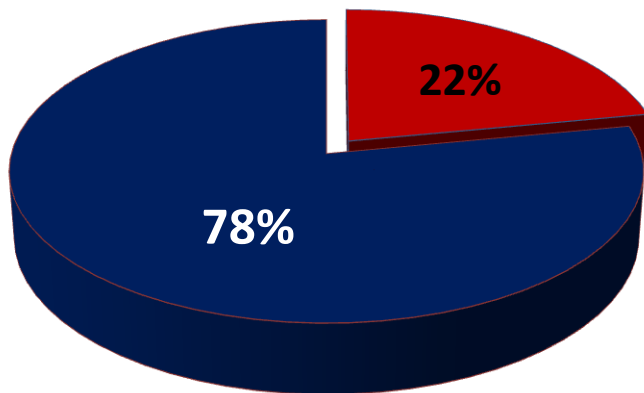
Дечаки чешће
од девојкица признају
да узнемиравају друге

Који ученици су насилни?

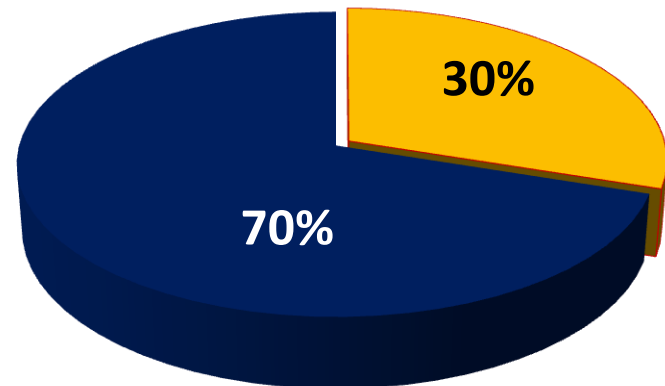
- **Што чешће користе интернет, то чешће извештавају да су насилни (али, и да трпе насиље)**
- **Импликација:**
- **Нешто чешће узнемиравају друге** они чији се родитељи, по изјавама деце, **мање труде да сазнају** шта они раде на интернету, **мање им говоре** шта могу да раде на интернету и **упозоравају** их на могуће опасности
- Учесталост узнемиравања других није била повезана са изјавама **родитеља** о томе колико надзиру коришћење интернета од стране њихове деце
- **Импликација:**

Ученици као СВЕДОЦИ дигиталног насиља

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

$\chi^2=29.0$; $p=0.000$

Девојчице су чешће од дечака сведоци насиља

Шта раде сведоци?

1. Помажу

- ❖ *Покушао сам да им помогнем да откријемо ко је та особа.*
- ❖ *Помогао сам им да те особе блокирају и да се тако заштите.*
- ❖ *Рекла сам старијим особама. Обратила сам се другу и рекла да каже родитељима!*

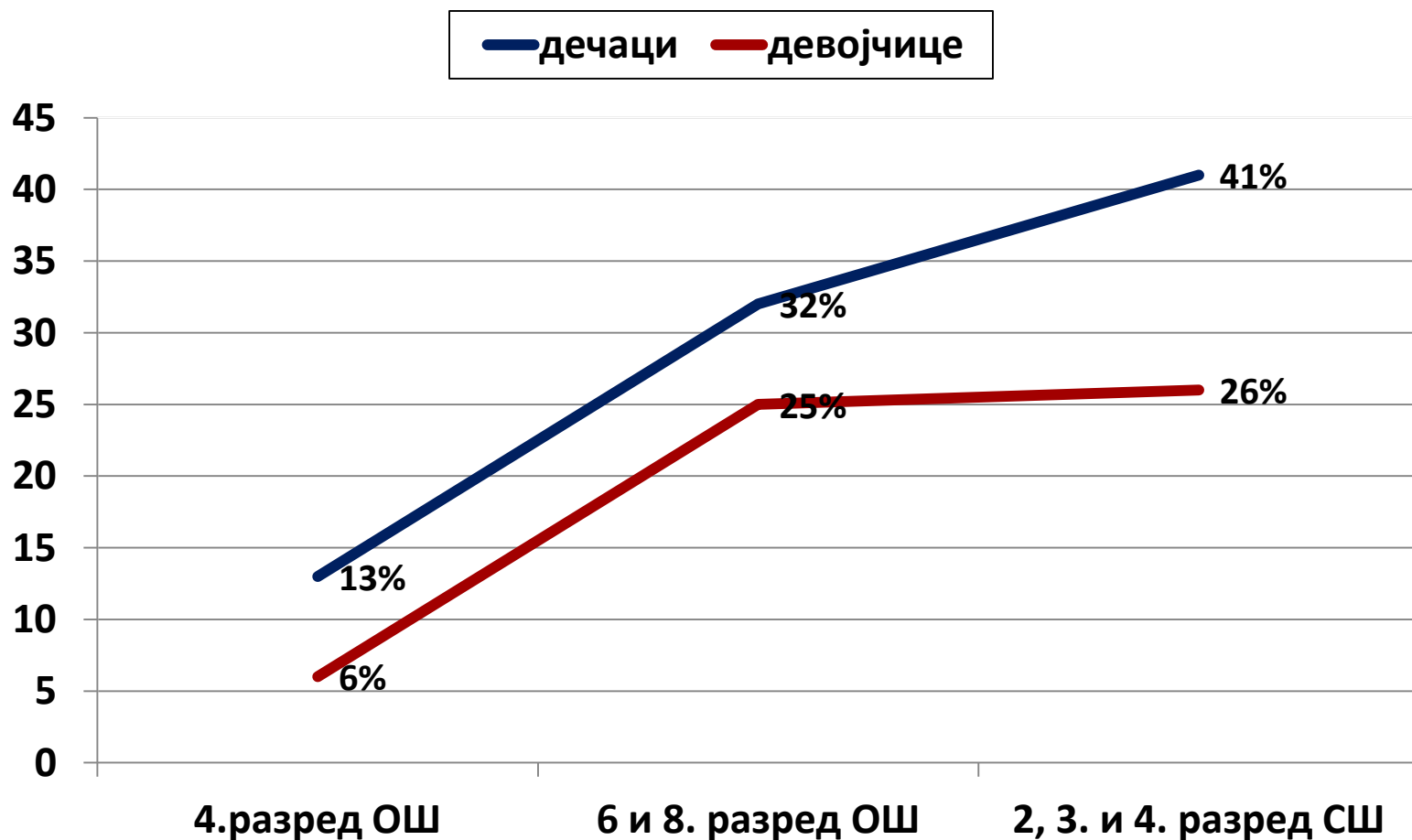
2. Супротстављају се насилнику

- ❖ *Опсовао сам им све по списку!*
- ❖ *Претили смо им батинама. Тукли смо их!*
- ❖ *Вратили им на исти начин...*

3. Ни чине ништа (пасивни посматрачи)

- ❖ *Чуо сам, али се нисам удубљивао, зато што је то само шала!*
- ❖ *Ништа, нећу да се мешам у такве ствари.*
- ❖ *Шта да урадим, немоћна сам по том питању!? Заиста не знам како бих помогла!! Нисам ништа урадила, грозно се осећам сада...*

Веза између насилности, узраста и пола

Повезаност различитих облика трпљења и вршења насиља

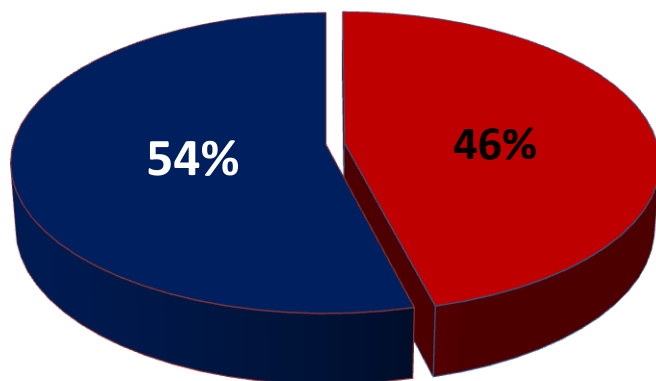
	4. разред ОШ	6. и 8. разред ОШ	2-4. разред СШ	ШБН
дигитална угроженост - дигитално угрожавање	0,42	0,51	0,46	0,27
класична угроженост - класично угрожавање	0,35	0,47	0,50	0,34
дигитална угроженост - класична угроженост	0,22	0,39	0,33	0,26
дигитално угрожавање - класично угрожавање	0,36	0,41	0,26	0,26

Све корелације су значајне на нивоу 0,000

Да ли ученици желе да сазнају више о дигиталном насиљу?

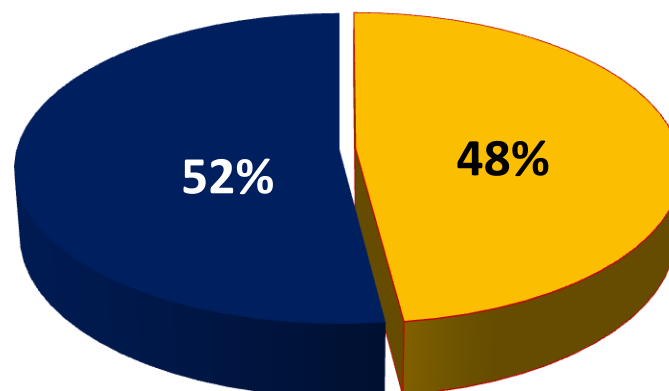
ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

■ да ■ не

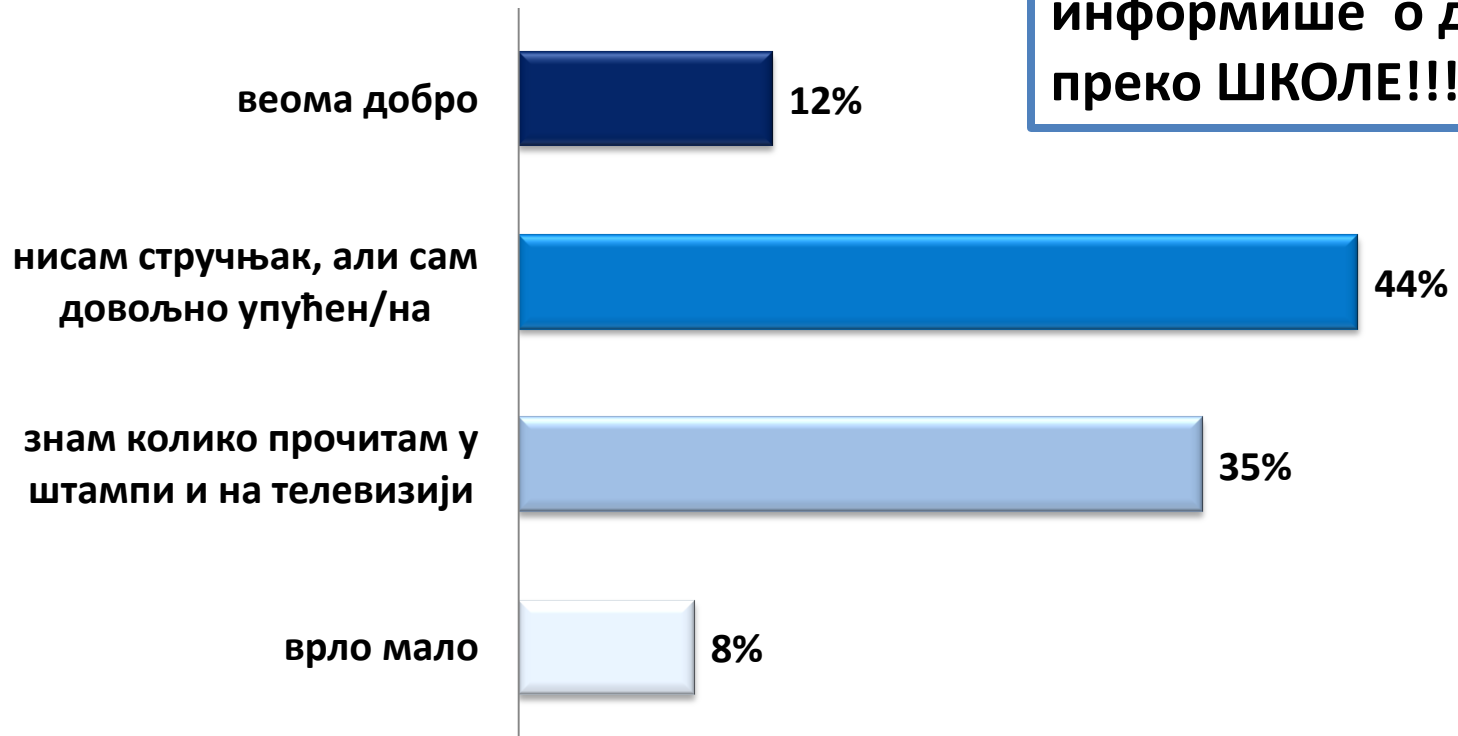

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

■ да ■ не

Информисаност о дигиталном насиљу

Ипак, 71% родитеља жели **ВИШЕ** да се информише о д.н. преко ШКОЛЕ!!!

Капацитети школе - родитељи

■ не слажем се ■ нисам сигуран/на ■ слажем се

Наша школа је потпуно немоћна да се носи са овим проблемом.

Сама школа не може много да учини, најважнија је улога родитеља.

Наша школа има капацитета да се суочи са проблемом дигиталног насиља, али је за то треба додатно...

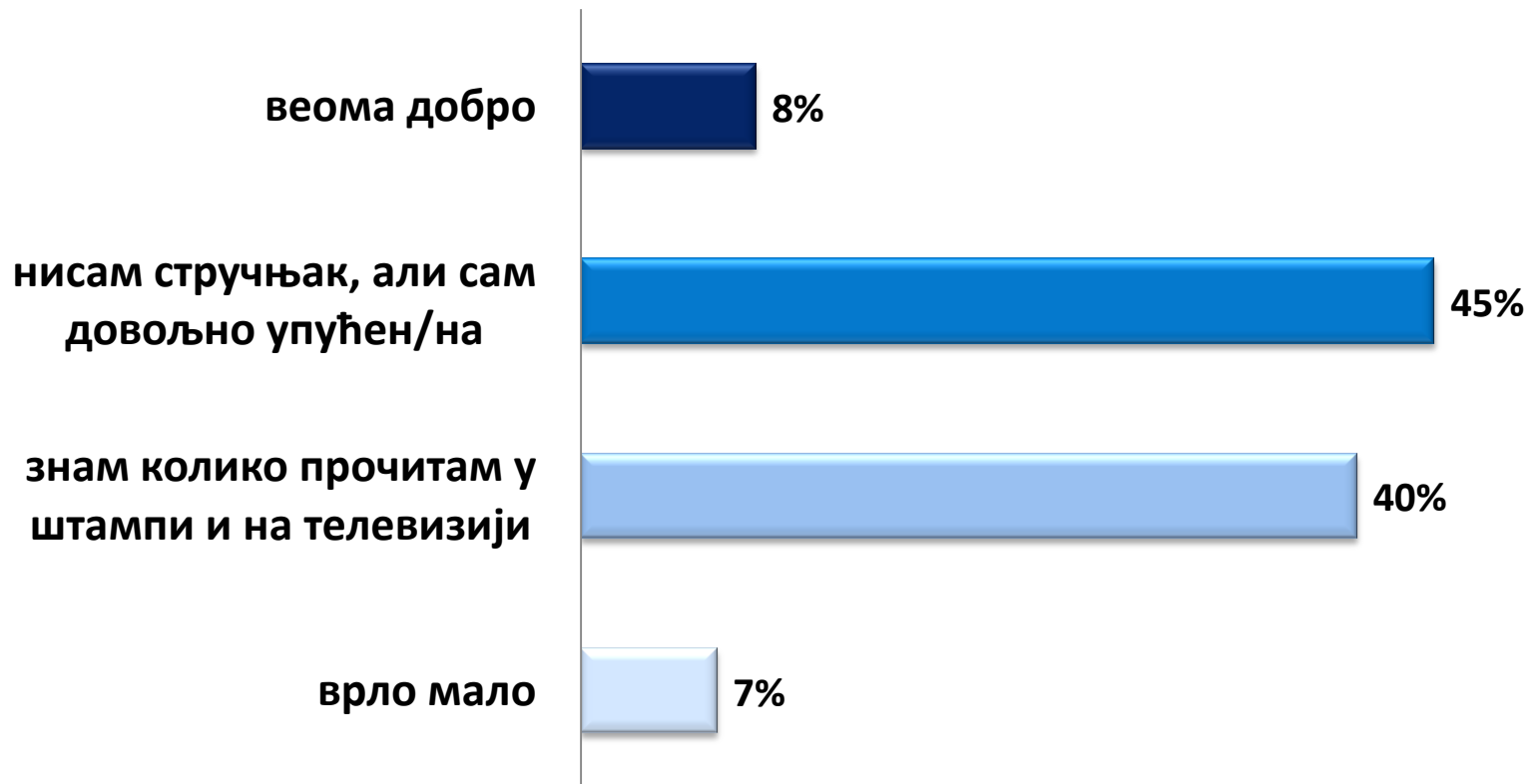
Наша школа има довољно капацитета да се суочи са проблемом дигиталног насиља.

Улога школе - родитељи

	не слажем се	нисам сигуран/на	слажем се	просечан скор
Школа би требало да уведе јаснија правила коришћења интернета и мобилног.	6%	10%	84%	4,19
Школа недовољно информише ученике о ризицима и мерама заштите од дигиталног насиља.	17%	32%	51%	3,61
Школа мора да осигура подршку ученицима који су угрожени дигит. насиљем, чак и ако се оно деси ван школе.	8%	16%	76%	4,09
Школа не треба да се меша у то о чему и како ученици комуницирају преко мобилних и рачунара када су ван школе.	50%	26%	24%	2,63
Школа би требало да упозна родитеље са степеном присуства диг. насиља, као и са мерама заштите.	4%	6%	90%	4,29

Информисаност о дигиталном насиљу - родитељи

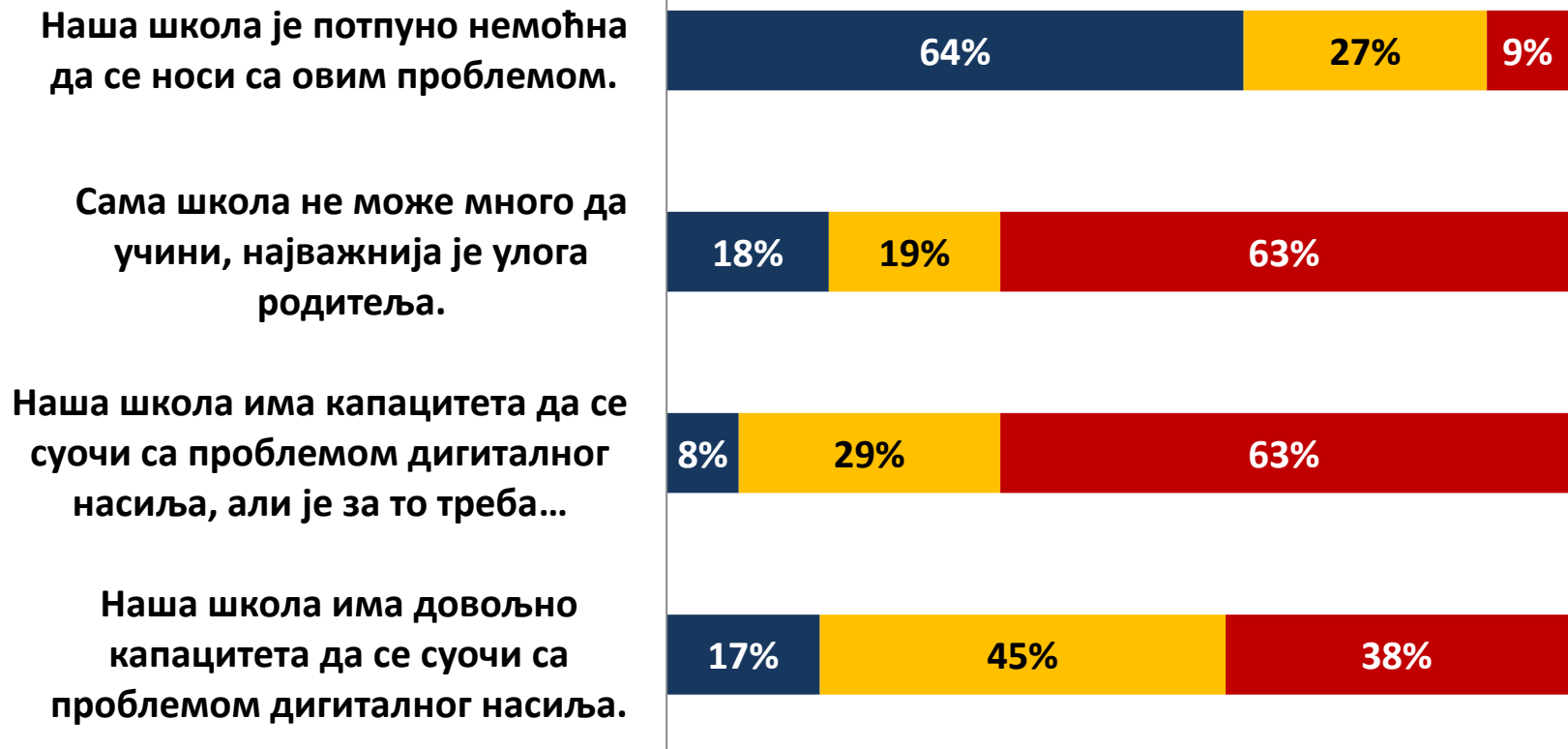

Превентивне мере одраслих

		СТАРИЈИ ОСНОВЦИ	СРЕДЊОШКОЛЦИ
Моји родитељи се труде да сазнају шта радим на интернету	N	711	583
	%	52%	40%
Моји родитељи умеју да утврде које сајтове сам посећивао	N	733	451
	%	54%	31%
Моји родитељи примењују техничке мере заштите на интернету	N	530	337
	%	39%	23%
Родитељи ми говоре колико времена могу да проводим на рачунару	N	780	430
	%	56%	30%
Родитељи ми говоре шта могу да радим на рачунару	N	458	134
	%	33%	9%
Родитељи ме упозоравају на могуће опасности приликом коришћења интернета	N	1153	1041
	%	83%	72%
Родитељи ми дају савете како да се заштитим приликом коришћења интернета	N	951	686
	%	70%	48%
Наставници у школи нас упозоравају на могуће опасности приликом коришћења интернета	N	1110	831
	%	80%	58%
Наставници у школи нам дају савете како да се заштитимо приликом коришћења интернета	N	966	664
	%	70%	46%

Капацитети школе - наставници

■ не слажем се ■ нисам сигуран/на ■ слажем се

Улога школе - наставници

	не слажем се	нисам сигуран/на	слажем се	просечан скор
Школа би требало да уведе јаснија правила коришћења интернета и мобилног.	5%	7%	88%	4,23
Школа би требало да забрани употребу мобилних телефона у школској средини.	21%	19%	60%	3,72
Школа мора да осигура подршку ученицима који су угрожени дигит. насиљем, чак и ако се оно деси ван школе.	5%	12%	83%	4,11
Школа не треба да се меша у то о чему и како ученици комуницирају преко мобилних и рачунара када су ван школе.	49%	27%	24%	2,65
Дужност школе је да упозна родитеље са степеном присуства дигиталног насиља, као и са мерама заштите.	3%	7%	89%	4,25

Закључци

- Класично и дигитално насиље су међусобно повезани
- Деца изложена класичним облицима насиља чешће су жртве дигиталног насиља
- Деца склона класичном насилништву склонија су и дигиталном насилништву
- Код обе врсте насиља постоји веза између насилништва и виктимизације: деца насилници чешће су и жртве насиља
- Дигитална комуникација у великој мери одсликава односе успостављене у директној комуникацији
- Рад на побољшању комуникације међу децом...

За оне који желе више!

dkuzmano@f.bg.ac.rs

<http://dobrinkakuzmanovic.weebly.com/>

<http://sbn.rs/>

Хвала на пажњи!

